

2. Курбатов С. В. Феномен університету в контексті глобальних трансформацій: дис. ... докт. філос. наук: 09.00.10 / Курбатов Сергій Володимирович. – К., 2015. – 426 с.

3. Ридингс Б. Университет в руинах / Билл Ридингс. – [пер. с. англ. А. М. Корбута]. – Москва: Изд. дом. Гос. ун-та Высшей школы экономики, 2010. – 304 с.

4. Jadcak R. Kazimierz Twardowski: twórca szkoły lwowsko-warszawskiej / Ryszard Jadcak. – Toruń: Wydaw. Adam Marszałek, 1991. – 142 s.

5. Twardowski K. O dostojenstwie Uniwersytetu / Kazimierz Twardowski. – Poznań: Uniwersytet Poznański, 1933. – 23 s.

#### References

1. Kuzmenko O. M. Ideya universitetu: zakonomirnosti y osoblivosti transformatsiyi istorichnih tipiv: dis. ... kand. filoz. nauk: 09.00.10 / Kuzmenko Olga Mikolajivna. – K., 2016. – 229 s.

2. Kurbatov S. V. Fenomen universitetu v konteksti globalnih transformatsiy: dis. ... dokt. filoz. nauk: 09.00.10 / Kurbatov Sergiy Volodimirovich. – K., 2015. – 426 s.

3. Ridings B. Universitet v ruinah / Bill Ridings. – [per. s. angl. A. M. Korbuta]. – Moskva: Izd. dom. Gos. un-ta Vyishey shkoly ekonomiki, 2010. – 304 s.

4. Jadcak R. Kazimierz Twardowski: twórca szkoły lwowsko-warszawskiej / Ryszard Jadcak. – Toruń: Wydaw. Adam Marszałek, 1991. – 142 s.

5. Twardowski K. O dostojenstwie Uniwersytetu / Kazimierz Twardowski. – Poznań: Uniwersytet Poznański, 1933. – 23 s.

*Honcharenko O. A., Ph.D., Associate Professor, Associate Professor of the Social and Economic Disciplines Department of the National Academy of State Border Service of Ukraine named after Bohdan Khmelnytskyi (Ukraine, Khmelnytsky), olgegoncharenko@gmail.com*

#### The Idea of the University in the Lviv–Warsaw School.

##### Paper 1. Kazimierz Twardowski about the Majesty of the University

*In this paper the author discloses the concept of «the Majesty of the University» from Kazimierz Twardowski's (1866–1938) point of view, who was the founder of the Lviv–Warsaw School (1895–1939). The subject of the paper is determined by the topicality of critical realization of the modern idea of the university and its importance in the present context. It has been revealed that Twardowski defined the concept of «the Majesty of the University» as a unity of study and research, an autonomy, popularization of scientific researches, mental and moral education, a unity of professor's and associated professor's educational, teaching and research activity, high intelligence and morality of a teacher, a global solidarity of professors and associated professors, the unique value of philosophical sciences in the university study. It was concluded that Twardowski identified the Majesty of the University with the highest values and their implementation in human and social spiritual life.*

**Keywords:** the Idea of the University, the Lviv–Warsaw School, educational philosophy.

\* \* \*

УДК –1:159.954

**Салій А.,**

кандидат філософських наук, доцент, ВДНЗУ  
«Українська медична стоматологічна академія»  
(Україна, Полтава), anatoli.salij@gmail.com

#### САМОТНІСТЬ ТА ЕМІГРАЦІЯ: ДО ПИТАННЯ ОСМИСЛЕННЯ ФЕНОМЕНІВ НА ПРИКЛАДІ ТВОРЧОСТІ МИСЛИТЕЛІВ ЕМІГРАЦІЇ «ПЕРШОЇ ХВИЛІ» (20–ті – 40–ві роки ХХ століття)

*Проблема еміграції ніколи не втрачала своєї актуальності, а в умовах сучасного українського суспільства взагалі перетворилася на проблему «номер один». На прикладі аналізу феномену російської еміграції «першої хвилі», що хронологічно позначає період з 20-х по кінець 40-х років ХХ століття, автор намагається визначити місце і роль екзистенціалу самотності в контексті творчості її знакових мислителів. Особливий акцент робиться на проблемі світоглядного розколу представників інтелектуального середовища російської еміграції на так зване «старше» і «молодше» покоління. Здійснюється аналіз творчого спадку М. Бердяєва, Л. Шестова, В. Варшавського, Г. Газданова,*

*Г. Адамовича, Д. Мережковського та інших. Зазначається, що феномен самотності у творчості мислителів зазначеного періоду відіграє одну із ключових ролей, з одного боку, як поштовх до самопізнання, а з іншого – як спосіб самозбереження у чужому соціально-культурному середовищі.*

**Ключові слова:** еміграція, самотність, відчуженість, покинутість, культурна ізоляція.

Філософський спадок російської еміграції «першої хвилі», на сьогодні перебуває у стадії активного осмислення. І якщо саме визначення поняття «філософія російської еміграції» ніякої проблеми не складає, і ми розуміємо під цим явищем творчий спадок цілого ряду мислителів 20–х – 40–х років ХХ століття, які перебували на території Франції, Чехії, Болгарії, США, Польщі, Англії, Швейцарії та інших, але зберігали при цьому власну національно-культурну ідентичність. То цілісне сприйняття його, як особливого феномену, вимагає застосування специфічних реконструктивних підходів та методів. І, що важливо, застосування історико-біографічних методик дослідження, аналізу культурних і філософських тенденцій [6, с. 153]. Цікаво і те, що саме в еміграції, на кінець 20–х років ХХ століття, починає стверджуватися думка про те, що і філософія як «сувора наука», залишить назавжди до кінця незавершеною, бо є особливою формою творчої діяльності.

Виходячи із цих тенденцій письменники та поети ХІХ століття, такі як О. Пушкін, М. Лермонтов, М. Гоголь, Ф. Достоєвський, Л. Толстой, характеризуються як зразки пізнання дійсності. На цих позиціях стоїть, зокрема, В. Зеньковський, який намагається обґрунтувати тезу про те, що філософські концепції, насправді, є не що інше як досвід побудови світогляду [8, с. 24–25]. У такому випадку, філософські теми існують у різноманітних світоглядах набагато вільніше, аніж там, де ми їх можемо спостерігати, як складові частини конкретних «систем».

Для більшості людей, еміграція завжди буде ототожнюватися із ситуацією, яка характеризує випробування тяжке і, здебільшого, довичне. Сам по собі, процес переїзду конкретної особи на територію іншої держави, який ще й до того ж, пов'язаний із чималими зусиллями, може свідчити, найперше, про життєвий оптимізм і потужну волю до життя. Але у ситуації вимушеної еміграції, до зазначених позитивних ноток обов'язково долучається невизначеність, туга і розпач, що, після першого напливу ейфорії, занурить людину у чуже, часто вороже середовище, забезпечивши почуттями покинутості, непотрібності та, як наслідок, відчуженості і самотності.

Осмилення феномену еміграції в історії філософської думки ще дуже далеко від своєї повноти. Тому, необхідно зазначити, що і дане дослідження не зачіпатиме великої кількості дотичних до еміграції тем, наприклад, тематики репатріації, тобто добровільного самовідчуження себе від батьківщини, що для письменника і мислителя, може мати вирішальне, а іноді й фатальне, значення. Ми будемо вести мову саме про еміграцію–як–переселення вимушене, яке здійснюється під прямим чи опосередкованим тиском соціальних обставин. Тому, наприклад, М. Гоголь, який пише свої «Мертві душі» в Італії, і взагалі за кордоном проводить близько дванадцяти років, в емігрантській дискурсі не потрапляє: він будь-якої миті міг повернутися, а перебування за межами своєї держави – це його усвідомлений вибір. У Гоголя не було усвідомлення

того, що від'їжджаючи до Європи, він спалює усі мости, розуміння того, що назад вороття немає, а на батьківщині відбувається щось таке, що загрожує йому самому смертю у разі повернення. Тому, тематика відчуженої особистості, того, хто не дивлячись ні на що, все-таки вирішує змінити країну свого проживання, можливо навіть назавжди, відчужується від того суспільного середовища, яке відкидає її, так само як і інше приймає, сміливо може бути віднесена до категорії «вічних тем» [2, с. 913].

Емігрант, у першу чергу, – це той, хто певною мірою протистоїть тому суспільству у яке інтегрується. Це протистояння може бути тимчасовим або довічним, але у будь-якому разі у ньому закладено своєрідну безвихідь: особа або асимілюється і приймає обов'язкову, у даному випадку неминучу, втрату власної самоідентичності, або ж залишається у своїй площині, але самотньою і незрозумілою. По своєму унікальну роль асиміляція відіграє у творчості людей слова: літераторів, письменників, мислителів, тих, хто здатен реалізуватися за допомогою слів і мислформ.

Дехто із представників творчих напрямків еміграцію можуть навіть не помітити, тому що світ художника, наприклад, наповнений кольором і образністю, у композитора – це сила звуку. Та еміграція для літератора може перетворитися на справжню трагедію, адже його середовище складається зі слів, вигуків, словосполучень, а в іншому мовно-культурному середовищі він уподібнюється вирваній з коренем рослині, яка приречена на поступове засихання [10, с. 440–441]. Тому, коли О. Зверев пише про тих, хто «мешкає» на Монпарнасі в Парижі, хто блукає десь неподалік станції метро «Вавен», то він має на увазі саме тих, хто малопомалу гине через цю саму горезвісну «неможливість/нездатність» асимілюватися [7, с. 283–285]. І неможливість ця полягала у нездатності заробити навіть на сухий кусень хліба. Тому, вдень вони голодують, щоб зекономивши, нашкобти на філіжанку кави ввечері, в якому-небудь кафе «Селект», і сидіти там до самого ранку, по тій простій причині, що нікуди піти й ніде заночувати.

Ці, переважно молоді люди, були начисто позбавлені і такої самої здатності до соціальної мімікрії: вони єдине чого воліли – завжди залишатися самими собою. Обтяжені власною покинутістю, яка часто розвивалася у психічні захворювання, вони навіть не намагалися пристосуватися до вимог часу і суспільства. Того середовища, яке їх не приймало, не розуміло і, через це, ігнорувало [7, с. 289]. Можливо така поведінка була наслідком того, що ці люди були впевнені у безплідності усіх своїх намагань, у песимістичному «все одно нічого не вийде»? Такими їх зробила доля, а ще епоха. І такими вони несли свій хрест.

Трагічність емігрантського становища і його тотальна наповненість самотністю, яскраво представлена у творчості мислителів так званої «першої хвилі еміграції», що хронологічно включає 20–ті – 40–ві роки ХХ століття. Це був час потужного відтоку інтелектуального капіталу з території колишньої Російської імперії, у якому «філософські пароплави та потяги» складали лише дрібненьку краплину у бурхливому морі відчаю і невідомості. Тема самотності та відчуженості особистості для цих людей була

неабияк актуальною, оскільки вони відпали від країни у яку не могли повернутися. Але одночасно, більшість із них щосили прагнуло зберегти ті традиції та звички, на яких зростало їхнє покоління. І багато хто з них був налаштований категорично проти будь-яких асиміляційних кроків, вбачаючи у цьому загрозу власній культурній самотності [2, с. 913].

Одне із найтяжчих і часто неочікуваних вражень в еміграції полягає у тому, що мислитель залишається сам на сам із самим собою. Позбавлений внутрішньої опори, він перебуває у ситуації, коли не маєш можливості розміняти наявні духовні асигнації на щось більш менш предметне, матеріальне [1, с. 207]. Це говорить ще й про те, що одним із найважливіших факторів, який впливає на формування і розвиток почуття самотності та відчуження, як і раніше, вважається країна проживання. Актуальність цього чинника підтверджують і сучасні дослідження, які характеризують мешканців країн Східної Європи як більш самотніших у порівнянні з жителями країн Північної Європи [9, с. 75]. І міграційний чинник, у даному контексті, відіграє одну із ключових ролей.

Ситуація еміграції породжує людей настільки самотніх, що ні звичайнобуденне, не говорячи вже про загальнолюдське, їх не цікавить. До сигналів суспільства такі люди сліпі та глухі, тобто не схильні сприймати їх взагалі. Усе, що їм необхідно вкладається у верещання скрипки, електричних спалахи, осяння і миттєве вирішення усіх насущних завдань – це такий собі прояв надзвичайного, чудесного. І шукати його вони схильні навіть у стилістиці. При тому, що відповідного простору немає, час скінчився і один порятунок тільки й залишається – мистецтво [1, с. 211]. Ми ведемо мову про досить характерний і чисельний суспільний прошарок, адже ці люди про те, що відплата за таку безпечність колись та прийде, навіть не здогадуються, або ж вони відразу прийняли рішення про те, що ніяких рахунків долі сплачувати не будуть. Вони живуть лише минулим і в якості свого рятівника сприймають Ф. Достоєвського, який і надає їм якусь ледь помітну, тонку і примарну ілюзію чуда. Хоча, в даному випадку, у Ф. Достоєвського важливими визначаються не його ідеї, а ніде не позначена, ніде не присутня реально його характерна тональність, яка слугує киснем для тих, хто задихається у чужому, жорсткому культурному середовищі.

Такий інтелектуально-світоглядний злам був характерним саме для емігрантів старшого покоління, коли багато хто з них свій вибір свідомо зробили, тим більше, що цей вирішальний крок був цілком природним. І цей важливий вибір було зроблено із відчуттям власної правоти у тому, що їх еміграція неначе символізує окремий плацдарм самотності. Саме з неї, для більшості інтелектуалів, розпочинається усіялка культурна гра, а іноді й просто «гра в культуру», яка позначається як захист «духовної скарбнички»; починається із букви «Б» і закінчується відданістю таким традиціям, які з часом починають набирати самих гротескних форм [1, с. 212]. Скоріше за все саме звідси бере свій початок така пристрасть у захисті принципу верховенства права особистості, яка мала місце у громадській діяльності того ж Д. Мережковського чи М. Бердяєва, але, одночасно, принципу темного, суперечливого навіть через призму християнських чеснот.

Як би там не було, але ми знову змушені повернутися до проблематики індивідуалізму, адже якщо якийсь умовне «я» вже ні на кого не зможе покладатися, а я і так увесь перебуваю у самому собі, до того ж сам собою і закритий, самим собою і обмежений, тоді, звичайно, вирішення конкретних творчих завдань може бути можливе тільки у вигляді тих самих чудес і миттєвого містичного осяяння.

Зараз, ми говоримо про той кардинальний світоглядний злам, який оформився між представниками одного емігрантського середовища, але серед різних вікових груп. Саме в середовищі «першої хвилі» еміграції виникає глибокий розкол між представниками так званого старшого покоління і молодією творчою генерацією. «Старше покоління» – це переважно ті, хто усоблював собою ще ту, «стару Росію», це переважно вже порівняно відомі постаті в літературі, філософії, науці, знані мислителі: О. Купрін, М. Бердяєв, Л. Шестов, Д. Мережковський, З. Гіппіус, І. Бунін та інші. До «молодого покоління» відносили тих, хто зростав інтелектуально, формувався світоглядно вже в емігрантському середовищі: М. Алданов, Г. Газданов, Г. Адамович, В. Варшавський, І. Немировський, Б. Поплавський та інші.

Фактично, репрезентативний бік образу самотності та відчуженості притаманний саме представникам молодшого покоління, адже це переважно ті, хто опинився у чужому, а часто і ворожому світі, байдужому до їхнього існування; це ті, хто гостро відчував повну неспроможність реалізувати ці цінності, які для їх батьків здавалися непорушними [7, с. 305]. Вони мріяли про ту літературу і філософію, яку вони обов'язково створять, не рахуючись із канонами, які зцементували у минулому житті їх співвітчизники–попередники.

Нехай інші намагаються зупинити час, який начебто немає ніякої влади над пам'яттю, нехай вони зберігають ілюзію того, що пам'ять їх закрие від самотньої емігрантської буденності, від нескінченної туги. Нехай старші, із притаманною для них впевненістю, тримаються за примарні, але такі гармонійні схеми померлої реальності, від якої саме життя не залишило каменя на камені. Але саме вони – молоді – підуть іншим, своїм шляхом, створять нові форми і мисленеві конструкти і усе для того, щоб продемонструвати усьому світові кардинально інший рівень страху і нестерпного болю, щоб проникнути у найпотаємніші душевні лабіринти, для яких не існує ні звичайних схем, ні буденних слів. Для них порожня сторінка набагато правдивіша, аніж типовий набір готових формул і кліше, які завуальовані за віртуозною стилістикою [7, с. 306].

Схожим на них був і образний головний герой емігрантського середовища, як вони його уявляли і відчували. А це, така собі «гола людина», особа викинута з історичного процесу і усіх можливих динамічних рухів соціального життя. Саме з внутрішніх глибин такої «оголеної людини», обов'язково повинні здійснитися порожнеча, туга і відчай, загальним фоном яких виступатиме добре відома нам самотність [3, с. 164]. І над усім цим внутрішнім запустінням панує тотальне відчуття забуття.

Аксіологічний конфлікт між старшим і молодшим поколінням почав предметно аналізуватися ще його безпосередніми учасниками: В. Варшавським,

Г. Газдановим, З. Гіппіус, Д. Мережковським та іншими. Так, В. Варшавський, говорячи про «молоду генерацію» емігрантських літераторів, звертає увагу на те, що зростають і формуються усі вони переважно без «свого повітря», їх розум, тільки но розквітнувши, починає зачахати, але, тим не менш, він живіший, бо найяскравіше демонструє безкінечний і трагічний досвід емігрантського життя з його самотністю і відчуттям покинутості, непотрібності і відчуженої безпорадності [4, с. 410]. Зі свого боку можемо додати, що такий висновок може сформулюватися тоді, коли порівнюєш долі і жадання молодих авторів із представниками того ж старшого покоління, творчість яких може сміливо бути названа «дореволюційною», і початки її знаходяться у тому періоді, коли усі вони не були так трагічно розколоті. Хоча консолідованої емігрантської літератури можливо ніколи і не існувало в реальності. Адже за висновком того ж Г. Газданова, «за шістнадцять років (на 1936 рік – прим. С. А.) в еміграції не з'явилося жодного більш менш значущого письменника» [5, с. 404].

Звичайно, що реальний емігрант не завжди перетворювався на «голу людину на оголеній землі», але його самотність була більшою і сильнішою за буденну самотність, яку відчуває будь-який іноземець у чужому людському мурашнику. Він максимально тісно пов'язується з тими, хто його оточує повсякчас, лише самими загальними суспільними обов'язками, хоч ліпша, основна частина його справжнього ества не включається у їхнє справжнє життя.

Власне, саме тому, це чуже товариство звертається не до того, ким насправді є ця людина (офіцер, дворянин, журналіст, викладач чи письменник), а до несправжнього – паризького/берлінського/празького «визника/таксиста», офіціанта або викидайлу середньостатистичного національного ресторану чи занепалого, відразливого клошара, який проводить увесь свій вільний час під мостами та в бідняцьких нічліжках. Тому і ті, внутрішні колізії, які виникають на ґрунті зміщення індивідуального і соціального «я», роблять відчуженість емігранта дуже схожою на самотність покинутої людини на безлюдному острові. А з іншого боку, факт закарбованості у свідомості такої собі пріоритетності власної культури, обов'язково призведе до недооцінювання культурних традицій країни перебування, а можливо і до прояву відкритої агресії до неї. Як приклад такої поведінки, можна назвати вбивство Павлом Горгуловим президента Французької республіки Поля Думера, що трапилося 6 травня 1932 року. Одночасно з цим, максимальне занурення у культурне середовище країни проживання, обов'язково сприяє приглушенню у самому собі культури власної. Навіть спроба врівноваженого існування на площині обох культур, часто призводить до своєрідного розмивання меж і повної втрати відчуття національної особливості.

На думку того ж В. Варшавського, і з ним важко не погодитися, емігранти старшого покоління захищені від такої відчуженості хоча б тим, що внутрішньо можуть перебувати у тому далекому, у чомусь «потоїбічному», дореволюційному просторі, спогадів про який вже не мають молоді [4, с. 411]. І це вже не якась там романтично-героїчна самотність, а зовсім інша – кричуща і болюча до нестями туга. У такої самотності, окрім внутрішнього мотиву, мається й інший бік – нудьга, яка здатна заморочити голову безкінечною



порожнечю. А перебування у такій ситуації неймовірно нудьги–самоти, чимось дуже схоже на перебування в буцегарні в одиночній камері, що у свою чергу, не може не відбиватися на контекстах і сенсах творчості молодих письменників. Такий стан не просто не дає цікавих образів, а усе глибше і глибше занурює у самокартання і самопокарання. Свідомість персонажів такої творчості пірнає усередину самого себе, сподіваючись на те, що там, на самому дні, можна буде відшукати таку жадану радість, а головне – спокій.

#### Список використаних джерел

1. Адамович Г. Литературные впечатления / Георгий Адамович // Современные записки. – Париж, 1936. – №61. – С.205–212.
2. Балабан А. И. Образ эмигранта в творчестве Ирэн Немировски и проблема национальной самоидентификации // Известия Самарского научного центра РАН. – 2014. – Т.16. – №2 (4). – С.913–916.
3. Варшавский В. С. О «герое» эмигрантской молодой литературы / Владимир Варшавский // Числа. – 1932. – №6. – С.164–172.
4. Варшавский В. С. О прозе «младших» эмигрантских писателей / Владимир Варшавский // Современные записки. – Париж, 1936. – №61. – С.409–414.
5. Газданов Г. О молодой эмигрантской литературе / Гайто Газданов // Современные записки. – Париж, 1936. – №60. – С.404–408.
6. Ермишин О. Т. О философии русской эмиграции (проблемы, методы, перспективы изучения) // Вестник РХГА. – 2008. – Т.2 (9). – С.153–164.
7. Зверев А. М. Повседневная жизнь русского литературного Парижа. 1920–1940 / Алексей Зверев. – М.: Молодая гвардия, 2011. – 384 с.
8. Зеньковский В. В. Философские мотивы русской поэзии / Василий Зеньковский // Вестник РХСД. – 1959. – №52. – С.24–31.
9. Свендсен Л. Фр. Г. Філософія самотності / Ларс Свендсен. – Львів: Видавництво Аннети Антоненко; К.: Ніка-Центр, 2017. – 208 с.
10. Чхартишвили Г. Писатель и самоубийство: в 2–х кн. / Григорий Чхартишвили. – М.: «Захаров», 2011. – Кн.1. – 464 с.

#### References

1. Adamovich G. Literaturnye vpechatlenija / Georgij Adamovich // Sovremennye zapiski. – Parizh, 1936. – №61. – S.205–212.
2. Balaban A. I. Obraz jemigranta v tvorcestve Irjen Nemirovski i problema nacional'noj samoidentifikacii // Izvestija Samarskogo nauchnogo centra RAN. – 2014. – T.16. – №2 (4). – S.913–916.
3. Varshavskij V. S. O «geroe» jemigrantskoj molodoj literatury / Vladimir Varshavskij // Chisla. – 1932. – №6. – S.164–172.
4. Varshavskij V. S. O proze «mładshih» jemigrantskih pisatelej / Vladimir Varshavskij // Sovremennye zapiski. – Parizh, 1936. – №61. – S.409–414.
5. Gazdanov G. O molodoj jemigrantskoj literature / Gajto Gazdanov // Sovremennye zapiski. – Parizh, 1936. – №60. – S.404–408.
6. Ermishin O. T. O filosofii russkoj jemigracii (problemy, metody, perspektivy izuchenija) // Vestnik RHGA. – 2008. – T.2 (9). – S.153–164.
7. Zverev A. M. Povsednevnaia zhizn' russkogo literaturnogo Parizha. 1920–1940 / Aleksej Zverev. – M.: Molodaja gvardija, 2011. – 384 s.
8. Zen'kovskij V. V. Filosofskie motivy russkoj poezii / Vasilij Zen'kovskij // Vestnik RHSD. – 1959. – №52. – S.24–31.
9. Svendsen L. Fr. G. Filosofija samotnosti / Lars Svendsen. – L'viv: Vydavnyctvo Annety Antonenko; K.: Nika-Centr, 2017. – 208 s.
10. Chhartishvili G. Pisatel' i samoubijstvo: v 2–h kn. / Grigorij Chhartishvili. – M.: «Zaharov», 2011. – Kn.1. – 464 s.

*Salij A., Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor of Higher State Educational Establishment of Ukraine «Ukrainian Medical Stomatological Academy» (Ukraine, Poltava), anatoli.salij@gmail.com*

**Loneliness and emigration: on re-considering the phenomena as exemplified by the creative works of the «first wave» emigration thinkers (1920s – 1940s)**

*The problem of emigration never lost its relevance, and under conditions of modern Ukrainian society, it turned into the issue of primary importance. The*

*author aimed to determine the place and role of the existential of solitude in the context of the creativity of its iconic thinkers, as exemplified by the phenomenon of Russian «first wave» emigration, which chronologically marks the period from the 1920s to the end of the 1940s. Particular emphasis is placed on the problem of the world-view split in the representatives of the intellectual environment of Russian emigration into the so-called «older» and «younger» generations. The analysis of the creative heritage of M. Berdyaev, L. Shestov, V. Varshavsky, G. Gazdanov, G. Adamovych, D. Merezhkovsky and others has been carried out. It has been noted that the phenomenon of loneliness in the works of thinkers of this period plays one of the key roles, on the one hand, as an impetus for self-knowledge, and on the other – as a way of self-preservation in a strange socio-cultural environment.*

**Keywords:** emigration, loneliness, alienation, desolation, cultural isolation.

\* \* \*

УДК 261.7

**Филоненко А. С.,**

кандидат философских наук, доцент  
кафедры теории культуры и философии науки  
философского факультета, Харьковский  
национальный университет им. В. Н. Каразина  
(Украина, Харьков), afilonenko1968@gmail.com

#### ТЕОЛОГИЯ ЛУИДЖИ ДЖУССАНИ И ПРАВОСЛАВНАЯ ТРАДИЦИЯ

*Доказывается, что все центральные темы богословия Джуссани близки как православному традициям древней неразделенной церкви, так и современному православному богословию. Его важнейшей методологической предпосылкой был так называемый «православно-католический взгляд», или одна из трех «культурных позиций» для рассмотрения решающего вопроса о методе христианской проповеди. Демонстрируя ограниченность двух других культурных позиций, «рационалистической» и «протестантской», делающих Христа или событием прошлого, или содержанием лишь внутреннего, субъективного опыта, Джуссани, полагаясь на разум, предлагает взгляд, который находит выражение в христианской традиции как таковой. Встреча как форма присутствия Другого представляет собой и центральный принцип богословия Джуссани, и выделяемого им «православно-католического взгляда», пронизывающего все христианское мышление и являющегося предпосылкой богословия общения.*

**Ключевые слова:** католицизм, православие, современное богословие, антропология, экуменизм.

*(статья друкється мовою оригіналу)*

*Актуальность исследования и состояние изучения проблематики. Тема отношения с Православием занимает среди многообразных интуиций монсеньора Луиджи Джуссани, основателя католического движения «Общение и освобождение» (1922–2005), крайне парадоксальное положение. С одной стороны, она безусловно периферийна: ей не посвящены книги или большие встречи, все развернутые суждения об этом опыте могут быть представлены даже в скромной статье, но с другой стороны, эта не бросающаяся в глаза тема является красной нитью, пронизывающей всю его жизнь и служение. Свидетельства знакомства отца Джуссани с православной мыслью мы находим уже в его семинарском круге чтения в Венегоно в начале сороковых годов, когда на занятиях с Энрико Гальбиати он не только изучает русский язык, но и делает первые шаги в православном богословии: славянофилы, особенно Хомяков, Соловьев, «немного Шестова и Бердяева» прочитаны вместе с десятками протестантских и современных богословов в поисках Христа как центра всего [4, р. 77]. Его первая, опубликованная в 1951 году, статья называется «Atteggiamenti protestanti e ortodossi davanti al dogma dell Assunta» («Отношение протестантов и православных к догме Успения») [2]. В 1988 году, когда в Советском*